

larını haber vermiştir (İbn Asâkir, XII, 226-227). İbn Hacer, yer belirtilmeyen benzer merfû bir rivayeti râvilerinin zayıf olması ve senedinde inkıtâ bulunması sebebiyle zayıf kabul etmiştir (*el-İşâbe*, I, 315). Hucr'un öldürülmesi birçok kimseyi üz-müş, Ziyâd'ın Horasan'a vali tayin ettiği Rebî' b. Ziyâd el-Hârisî üzüntüsünden ve-fat etmiş (Belâzürî, s. 596), Medine'de bu olaydan haberdar olan Abdullah b. Ömer ağlamıştır. Hasan-ı Basrî de olaydan duy-duğu infiali dile getirmiştir. Hucr'un iki oğlu Ubeydullah ile Abdurrahman da Hz. Ali taraftarlığı yüzünden öldürülmüştür (İbn Asâkir, XII, 210).

Çokça namaz kılp oruç tutan, duası makbul, iyiliği tavsiye eden, kötülöklere karşı çıkan bir kişi olarak tanınan Hucr b. Adî Hz. Ali, Ammâr b. Yâsir ve Şerâhil b. Mürre'den hadis almış, kendisinden de mevlâsı Ebû'l Leylâ el-Kindî, Ebû'l-Bahterî Saîd b. Fîrûz et-Tâî, Abdurrahman b. Âbis rivayette bulunmuştur.

Hucr b. Adî'nin hayatına dair Muham-med Cevâd Fazlullah *Hucr b. 'Adî el-Kin-dî, şehîdül-îmân eş-şâbir* (Beyrut 1974), Abdülhamîd el-Muhâcîr *Hucr b. 'Adî lâ yûsâvim fi'l-hak* (Beyrut 1413/1992), Ab-dullah es-Sebtî *Hucr b. 'Adî* (Necf, ts.) adıyla Arapça, Hasan Merznâk el-Ekberî de *Hucr b. 'Adî* (Tahran 1349 hş./1970) adlı Farsça birer eser kaleme almışlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI, 217-220; İbn Habîb, *el-Muhabber*, s. 292; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, III, 72-73; a.mlf., *et-Târîhu's-sağır*, I, 95; *el-İmâ-me ve's-siyâse*, I, 158; Belâzürî, *Fûtûh* (Fayda), s. 377, 433, 596; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), V, 135, 253-275; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, III, 266; Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zeheb* (nşr. Yû-suf Es'ad Dâgır), Kum 1404/1984, III, 3-4; İbn Hibbân, *Meşâhîr*, s. 89; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, XVII, 79-94; Taberânî, *el-Mu'cemû'l-kebir* (nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Selefi), Bey-rut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsî'l-Arabî), IV, 34; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 470-471; İbn Abdülber, *el-İs-tî'âb*, I, 356-359; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* (Amrevî), XII, 206-234; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, III, 472-488; a.mlf., *Üsdü'l-gâbe*, I, 461-462; Nü-veyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, XX, 330-342; Zehebî, *el-İber*, I, 40; a.mlf., *A'lâmü'n-nûbelâ*, III, 462-467; İbn Kesir, *el-Bidâye*, VIII, 49-55; İbn Ha-cer, *el-İşâbe*, I, 314-315; Mehmed Zihni, *Meşâ-hîrû'n-nisâ*, İstanbul 1294, II, 301-302; a.mlf., *el-Hakâik*, İstanbul 1310-11, I, 215-217; Meclî-sî, *Biâhârû'l-envâr*, Beyrut 1403, XLII, 178; XLIV, 28-29; J. Wellhausen, *İslâmiyet'in İlk Devrinde Dinî-Siyasî Muhalefet Partileri* (trc. Fikret İşil-tan), Ankara 1989, s. 91-98; M. Takî et-Tüsterî, *Kâmûsü'r-ricâl*, Kum 1990, III, 122-131; Hasan Onat, *Emevîler Devri Şii Hareketleri ve Günü-müz Şiiliği*, Ankara 1993, s. 43-58; H. Lam-mens, "Hucr", *IA*, V/1, s. 576; a.mlf., "Hudjir", *EI²* (İng.), III, 545.

NEBİ BOZKURT

HUCR b. YEZİD

(حجر بن يزيد)

Hucr b. Yezîd b. Seleme el-Kindî
(ö. 50/670 [?])

Sahâbî.

Güney Arabistan'da bulunan Kinde ka-bilesinin önemli şahsiyetlerinden biridir. Aynı soydan gelen ve "Hucrû'l-hayr" diye bilinen Hucr b. Adî ile karıştırılmaması için yaptığı kötülöklere tanındığından ka-bilesi arasında kendisine "Hucrû's-şer" denilmiş ve daha çok bu unvanla tanın-mıştır. Bin kişiye sözü geçen kimselere verilen "cerrâr" unvanına sahip olan Hucr Yemenli cerrârlar arasında zikredilmek-tedir (İbn Habîb, s. 251-252). Kabilesini temsil eden bir heyetle birlikte 9 (630) yılında Medine'ye gelmiş ve Resûl-i Ek-rem'in huzurunda müslüman olmuştur. Cemel Vak'ası'nda Hz. Ali'nin kumandan-ları arasında yer alan Hucr Sıffin Savaşı'n-da da yine onun tarafını tutmuş ve tah-kim hadisesinde protokolde Hz. Ali tara-fını temsilen bulunmuştur. Ancak daha sonra Ümeyyeoğulları'na yaklaşan Hucr b. Yezîd'i Muâviye İrmîniye valiliğine ta-yin etmiştir. Hucr'un 50 (670) veya 51 (671) yılı civarında vefat ettiği belirtil-mektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Habîb, *el-Muhabber*, s. 251-252; Fesevî, *el-Ma'rife ve't-târîh*, III, 403; İbn Hazm, *Cemhe-re*, s. 426; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, I, 463; Ze-hebî, *A'lâmü'n-nûbelâ*, III, 467; a.mlf., *Târî-hu'l-İslâm: sene 41-60*, s. 32-33; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 315; Bedrân, *Tehzîbü Târîhi Dimaşk*, IV, 90.

HÜSEYİN ALGÜL

HUCURÂT SÜRESİ

(سورة الحجرات)

Kur'an-ı Kerim'in
kırk dokuzuncu sûresi.

Medine döneminin son yıllarında muh-temelen Feth sûresinin ardından nâzil ol-muş, 13. âyetin Mekki olduğu yolunda Abdullah b. Abbas'tan nakledilen rivaye-te ise itibar edilmemiştir. Âlûsî, 13. âye-tin Mekki olduğu kabul edildiği takdirde sûrede yer alan âyetler arasındaki uy-umun bozulacağına dikkat çekmektedir (*Rûhu'l-me'ânî*, XXVI, 131). Sûre on sekiz âyet olup fâsıla*ı s ve ن harfleridir.

Hucurât sûresinin nüzûl sebebi olarak Temimoğulları kabilesinden bazı kişilerin Medine'ye gelip Hz. Peygamber ile görüş-

mek isterken ortaya koydukları kaba ta-vır gösterilir. Rivayete göre Resûl-i Ekrem, mescide bitişik odalardan birinde gün-düz vakti istirahat ederken bu bedeviler dışarıdan yüksek sesle, "Hey Muhammed, kalk, biz geldik!" diye bağırıp çağırmişlar, bunun üzerine Resûlullah alalecele giyinip yanlarına çıkmış, onları mescide alarak gö-rüşmeye başlamış, fakat kaba tutumla-rından rahatsız olmuştu (Vâhidî, s. 386-387).

Sûre ismini 4. âyette geçen ve "hücre" kelimesinin çoğulu olan "hucurât"tan alır. Hücre "başkalarının girmesine engel ola-cak şekilde taş duvarla çevrilmiş yer" de-mektir. Arapça'da tahtadan, çalı veya hur-ma dallarından yapılmış tek gözlü basit evlere de bu ad verilir. Sûrede ise Mes-cid-i Nebevî'nin yanındaki Hz. Peygam-ber ve ailesine ait odalar kastedilmektedir. Bunların hurma dallarından ve çadır parçalarından yapılmış basit meskenler olduğu, daha sonra Emevî halifelerinden Velîd b. Abdülmelik zamanında Mescid-i Nebevî'nin genişletilerek yeniden inşası sırasında bu odaların mescide katıldığı, bu esnada Saîd b. Müseyyeb'in, "Ben bu odaların kendi haline bırakılmasını ve öylece korunmasını isterdim ki Medine halkı ile dışarıdan gelen müslümanlar pey-gamberlerinin nasıl yaşamış ve ne kadar az şeyle yetinmiş olduğunu gözleriyle gör-sünler" dediği kaynaklarda belirtmek-tedir (Âlûsî, XXVI, 139).

Hucurât sûresinin nesih hattıyla yazılmış ilk âyetleri
(Köprülü Ktp., nr. 9)

Resûl-i Ekrem, yalnızca vahyin tebliğiyle değil aynı zamanda onun müslümanların hayatında uygulanıp topluma mal edilmesiyle de görevliydi. İşte Hucurât sûresi daha çok Hz. Peygamber'in ahlâk alanındaki eğitimcilik göreviyle ilgili bir sûredir. Sûrenin muhtevası iki bölüm halinde incelenebilir. Birinci bölümde (âyet 1-10) iyi huylara ve erdemli davranışlara dair buyruklar, ikincisinde (âyet 11-18) kötü huylar ve çirkin davranışlarla ilgili yasaklar yer almaktadır. Allah'a ve Resulü'ne saygılı olmayı emreden ilk beş âyetle bütün toplumların ahlâk anlayışında önemli bir yeri olan saygı konusu üzerinde durulmaktadır. Resûl-i Ekrem'i odaların arkasından kaba bir tavırla çağırınların bu yanlış tutumları dolayısıyla büyüklerin önünde başıra çağıra konuşmanın yanlışlığına, insanların birbirlerinin mahremiyetine, haklarına ve zamanlarına saygılı olmaları gerektiğine işaret edilir. Bu uyarının ardından her duyulan şeye inanmamayı, özellikle güven vermeyen kişilerin aktardığı yanlış haberleri mutlaka araştırmayı emreden âyet gelir. Önemli hususların çözümünde Allah resulünün ölçülerine uyulması gerektiği ve bu ölçüler kendi çıkarları doğrultusunda yorumlamanın müslümanları sıkıntıya sokacağı bildirilir. Birbiriyle çatışan iki müslüman topluluğun barıştırılması ve saldırganlığını sürdüren tarafa karşı zor kullanılarak çatışmanın önlenmesi istenir. Müslüman topluluklar arasında barışı sağlamanın bütün müslümanlara düşen önemli bir görev olduğu vurgulandıktan sonra ilk bölüm bütün inananların kardeş sayıldığını, bundan dolayı kardeşlerin arasını bulmanın da onlara düşen bir görev olduğunu hükme bağlayan âyetle son bulur.

İkinci bölüm, toplulukların üstünlük iddiasıyla başka bir topluluğu hor görüp onunla alay etmesini yasaklayan 11. âyetle başlar. Kendileriyle alay edilenlerden daha hayırlı olabileceğine dikkat çekildikten sonra birbirini aşağılamanın, birbirine çirkin ve küçültücü lafkaplar taktmanın kötülüğü üzerinde durulur. Bu uyarılara rağmen bu tür kötülüklerden vazgeçmeyenler "zalimler" olarak nitelenir. İnsanlar hakkında kötü düşünmenin ve gizli kusurlarını araştırmanın çirkinliği, arkadan çekiştirmenin ölmüş kardeşinin etini yemekten farksız olduğu, bu kötü huy ve alışkanlıklardan vazgeçmek gerektiği vurgulanır. Bu uyarıların ardından, Kur'an'da çeşitli vesilelerle ortaya konmakla birlikte Hucurât

sûresinde en mükemmel ve veciz üslûpla ifade edilen bütün insanların eşit olduğu şeklindeki tezin temel gerekçesi olmak üzere insanların bir erkekle bir kadından yaratıldığı, Allah katında en büyük değer ölçüsünün takvâ olduğu belirtilir. Müslüman olmakla mümin olmak arasında fark bulunduğu, mümin olabilmek için her şeyden önce kalben inanmanın gerektiğine işaret edildikten sonra çıkar sağlamak için müslüman olanlarla, Allah yolunda canları ve malları ile cihad eden gerçek müminlerin aynı değerde olmadığı ortaya konulur. Allah'a dini öğretmeye kalkışmanın, "müslüman oldum" diye Peygamber'i ve müminleri minnet altına sokmaya yeltenmenin yanlışlığına dikkat çekilir. Sûre, göklerde ve yerde olup biten her şeyi hakkıyla bilen Allah'ın insanların yaptıklarını da görmekte olduğunu bildiren bir âyetle sona erer.

Hucurât sûresi İslâmî edep ve ahlâkın önemli ilkelerini belirleyen bir sûredir. Bu kısa sûrede "ey iman edenler" hitabı beş defa tekrarlanır. Birincisinde Allah'a karşı saygılı olunması emredilir. İkincisinde Hz. Peygamber'e karşı saygılı davranma ve küstahça hareketlerden sakınma tavsiye edilir. Üçüncüsünde sorumsuzların sözlerine güvenilmeyeceği, onların getirdiği haberlerin araştırılması gerektiği vurgulanır; toplum ilişkilerinde dürüstlük, açıklık, adalet ve barış ilkelinin geçerli olması istenir. Dördüncüsünde toplulukların birbirlerini aşağılamaktan uzak durması emredilir. Beşincisinde kötü düşünce ile hareket etmenin, buna bağlı olarak dedikodu yapmanın çirkinliği üzerinde durulur. Nihayet bütün insanlara şâmil olmak üzere "ey insanlar" şeklindeki hitaptan sonra çeşitli kavim ve kabilelerin var oluşunun savaş sebebi değil tanışma ve anlaşma vesilesi olduğuna dikkat çekilir.

Başından sonuna kadar umuma hitap eden ifade tarzıyla Hucurât sûresi toplumların hukuk ve ahlâk ilkelerine dayanması gerektiğini vurgulamaktadır. İslâm'dan önce yeryüzünde kavmiyet esasına ve kan bağına dayanan toplum gerçeği hüküm sürmekteydi. İslâmiyet kavmiyet ve kan bağının yerine iman kardeşliğini getirmiş, üstün ırk iddialarına dayanan toplum düzeni anlayışını reddetmiştir. Sadece kişiler arasında değil renkleri ve soyları ayrı olup farklı dilleri konuşan çeşitli kavimler arasında da kardeşliği öngören, haklara ve haysiyetlere saygı ilkesi üzerine kurulması istenen

modern toplumun temellerini atmıştır. Bu açıdan bakıldığında Hucurât sûresi muhteva bakımından en çok Ahzâb sûresiyle ilgili görünmekte, orada temas edilen çeşitli meseleler bu sûrede hükme bağlanmaktadır. Eğitim ve ahlâk yönünden bakıldığında ise sûrenin daha çok Feth sûresiyle ilişkili olduğu dikkati çeker. Çünkü Feth sûresi zaferlerden ve zaferlerle elde edilecek menfaatlerden söz eder. Zafer ve başarı toplumu şımartır, zenginlik görgüsüzleri küstahlaştırır, zevk ve eğlenceye iter ve tembelleştirir. Feth sûresinin hemen ardından gelen Hucurât sûresi, bu mahzurları bertaraf etmek için toplum hayatında riayet edilmesi gereken ahlâkî kuralları ortaya koymakta ve böylece dolaylı olarak bir toplumun hayatında eğitim ve ahlâkın zaferden daha önemli olduğuna işaret etmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "hcr" md.; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, XXVI, 116-146; Vâhidî, *Esbâb'u'n-nüzûl* (nşr. İsmâ b. Abdülmuhsin el-Humeydân), Beyrut 1411/1991, s. 385-396; Fahrreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, XXVIII, 110-144; Firûzâbâdî, *Beşâr'ir* (nşr. M. Ali en-Neccâr), Beyrut, ts. (el-Mektebetü'l-İlmiyye), I, 435-436; Süyûtî, *Esbâb'u'n-nüzûl*, Kahire, ts. (Dârü'l-Menâr), s. 179-183; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, XXVI, 131-170; Elmalılı, *Hak Dini*, VI, 4444-4487; Ömer Rıza Doğrul, *Tanrı Buyruğu*, İstanbul 1947, II, 796-800; Abdullah Mahmûd Şehhâte, *Ehdâfû küllü sûretin ve makâşidühâ fi'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, Kahire 1980, II, 73-85; M. Mahmûd Savvâf, *Nażarât fî sûreti'l-Hucurât*, Beyrut 1405/1985; Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'ân* (trc. Muhammed Han Kaya'nî), İstanbul 1987, V, 401-428.

EMİN IŞIK

HÜD (هود)

Kur'an-ı Kerim'de
Ad kavmine gönderildiği bildirilen
peygamber.

Şeceresiyle ilgili olarak İslâmî kaynaklarda değişik rivayetler bulunmakla birlikte genellikle Âd b. Us b. Aram b. Sâm b. Nûh'a çıkarılmakta; Âbir'le (Tevrat'ta İbrânîler'in atası kabul edilen Eber) aynı kişi sayıldığı gibi onun oğlu olarak da gösterilmektedir (İbn Kuteybe, s. 28; Taberî, I, 216; İbn Abdürrabbih, III, 368; Sa'lebi, s. 47; Nüveyrî, XIII, 52).

Tevrat'ta Hüd'dan bu isimle bahsedilmemekte, Nûh'un oğlu Sâm'ın zürriyetiyle ilgili şecere de İslâmî kaynaklardan farklı olarak Nûh oğlu Sâm oğlu Arpakşad oğlu Şelah oğlu Eber şeklinde